עין משפט נר מצוה

עו א מיי' פ"ג מהלכות מתנות עניים הלכ' ג:
עה ב מיי' שם הלכה ג:
עם ג ד מיי' שם הלכה ד:
פ ה מיי' שם הלכה ה:
ו [מיי' שם הל"א]:

רבינו גרשום

ונותנין פאה לירק ומיחו בידם. דתנן כל שהוא אוכל ונשמר ולקיטתו כאחד חייב במעשר. וגזרי דאי יהבי פאה אתי לאפרושי מן ירק דאינו חייב על שהוא חייב: קוצר לשחת. ומאכיל לבהמה. קודם לעומר בין הביאה שליש בין לא הביאה שליש קוצר לשחת להאכיל לבהמתו: א"ר יהודה אימתי קוצר לבהמה בזמן שהתחיל לקצור לבהמה קודם שהביאה שליש קוצר אף לאחר שהביא שליש אבל לא התחיל לא. דבכר ראויה לאדם. ר' שמעון אומר כו': ואלו מפסיקין לפאה. דאם היה שדה גדולה מלאה תבואה והיא של אדם אחד ובתוך השדה עובר נחל או שלולית של גשמי' או דרך יחיד שהוא רחב (ש"ז) [ד"א] או דרך רבים שהוא (רבים שהוא) רחב [ט"ז] או שביל רבים שהוא צר או שביל יחיד הקבוע או שדה בור או שדה ניר או שדה זרועה או שנקצר לשחת לבהמה באמצע ז[ו] השדה כל אלו מפסיקין השדה וצריך להניח פאה מזה ומזה לבד: וחכ"א קוצר לשחת אין מפסיק בשדה לחייבה שתי פאות אלא א"כ חרש באותו מקום שקצר לשחת מיד הוי הפסקה ואי לא לא: ר' מאיר דלא בעי חרש בשיטת ר' שמעון אמרה דקסבר ר' שמעון כל לשחת לצורך בהמה אפי' הביאה שליש לא הויא קצירה ומותר לפני העומר הכא נמי גבי פאה לא הויא קצירה גמורה דליהוי אתחלתא דקצירה דהאי א) שדה לצורך אדם לחייבה בפאה א'. אלא לצורך בהמה הוא ומפסיק השדה לחייבה שתי פאות. בשעה שקצירתה קצירה גמורה. וקאמר להא שמעתא דר' מאיר בשיטת דר' שמעון אמרה: אכלה חגב. באמצעית התבואה: הכל מודים מאן ר' מאיר. דאע"ג דאמר ר' מאיר קוצר לשחת מפסיק בלא חרש מודה הכא באכלה חגב וכו'. דלא מפסיק אלא א"כ חרש דלא הויא קצירה בידי אדם: אי אמרת בשלמא מתניתי' דאלו מפסיקין לפאה וכו'. בשלא הביאה שליש וברייתא דאכלה חגב וכו' דחרש אין לא חרש לא בשהביאה שליש. ואע"ג דהביא שליש כיון דלאו אדם קצרה משום הכי בעי חרש שפיר: אלא אי אמרת אידי ואידי כשהביא שליש וכו'. א"ר מאיר לאו שמה קצירה גמורה. דתיהוי התחלת קצירה אלא מפסקת לפאה. הכא דלא הוי ע"י אדם כ"ש דמפסקא ולא היה צריך לשנות הברייתא: אלא לא אמר ר' מאיר בשיטת ר' שמעון אלא בשיטת ר' יהודה אמרה דאמר עד שלא הביאה שליש לא הויא קצירה ומפסקת. והא דתניא הכל מודים חרש לאחר שהביאה שליש: אימור דשמעת ליה לר' יהודה דלא הויא קצירה גמורה ומפסיק היינו כי קצר לבהמה. אבל אי קצירה לאדם מי שמעת ליה דלא הויא קצירה גמורה אפי' קודם שהביא שליש הכא נמי גבי פאה כי קוצר לשחת קודם שמביא שליש נימא דתיהוי התחלה דקצירה גמורה ולא תפסיק ולא בשיטתו אמרה. דא"כ דר' יהודה סבר דלא הויא קצירה אפי' לאדם הוו להו תלתא תנאי במתניתי' דת"ק סבר קוצר לשחת ומאכיל לבהמה דקצירה לבהמה לא הויא קצירה. אבל אי קצר לאדם הויא קצירה ואסור. ר' יהודה סבר לא הויא קצירה קודם שהביא שליש אפי' לאדם. ור' שמעון. הא תלתא תנאי ואנן קי"ל דכל היכא דא"ר יהודה אימתי לפרש דברי ת"ק. אלא ודאי ר' יהודה כת"ק סבירא ליה דלאדם הויא קצירה אפי' קודם שהביאה שליש. ור' מאיר דאמר דלאדם נמי לא הוי קצירה גמורה ומפסיק לפאה לאו בשיטת ר' יהודה אמרה. אלא בשיטת ר' עקיבא קאמר דאמר אף לאדם לא הויא קצירה קודם שהביאה שליש: דתנן המנמר שדהו. וקוצר במקומות מקומות מה שיבש כמעט: ר' עקיבא אומר פאה מכל אחד ואחד ממה ששייר. דהאי דמנמר לא הויא קצירה גמורה אלא הוי הפסקה לפאות: וחכ"א פאה מאחד על הכל. דההוא נימור הויא קצירה גמורה והויא התחלת קצירה ולא מפסקה: לא חייב ר' עקיבא פאה מכל א' ואי' במפסיק אלא במנמר לקליות. דלא הביא שליש ואוכלה קלי מיד דלא הויא קצירה גמורה. אבל במנמר כשהיא יבשה לצורך אוצר הויא קצירה גמורה ולא מפסקה ופאה אחת על הכל. ור' מאיר דאמר קוצר לשחת מפסקת כר' עקיבא דאמר מנמר לקליות מפסיק ובשלא הביאה שליש. וברייתא כשהביאה שליש כדתרצינן מעיקרא: איני והא כי אתא וכו' מחייב היה רבי עקיבא פאה מכל אחד אף במנמר לאוצר. היינו לאחר שהביאה שליש והיכי מוקמת ר' מאיר כר' עקיבא:

מתירין גמזיות של הקדש של חרוב ושל שקמה ופורצין פרצות בגנותיהן ובפרדסותיהן כדי להאכיל נשר לעניים בשני בצורת בשבתו' ובימים טובים ונותנין פאה לירק ומיחו בידם וליטעמיך ששה שבעה הוו א] אלא סמי מכאן קצירה: קוצר לשחת ומאכיל לבהמה: תנן התם ה) ואלו מפסיקין לפאה [א] הנחל והשלולית [ב] ודרך היחיד ודרך הרבים ושביל הרבים ושביל היחיד הקבוע בימות החמה ובימות הגשמים [ג] והבור והניר וזרע אחר וקוצר לשחת מפסיק דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אין מפסיק [ד] אלא א"כ חרש אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן ר' מאיר בשיטת ר"ש אמרה דאמר יקצור ויאכיל אף משהביאה שליש ב] אלמא קסבר כל לשחת לאו קצירה היא יתיב רבה וקאמר לה להא שמעתא איתיביה רב אחא בר הונא לרבא ג) אכלה [ה] חגב קרסמוה נמלים שברתהו הרוח הכל מודים חרש מפסיק לא חרש אינו מפסיק הכל מודים מאן רבי מאיר אי אמרת בשלמא מתני' בשלא הביאה שליש ברייתא דחרש אין לא חרש לא ג] בשהביא שליש אלא אי אמרת מתניתין נמי בשהביא שליש השתא ומה התם דקצירה ד] ז)(דהתם) אמר רבי מאיר לא שמה קצירה הכא לא כל שכן אלא רבי מאיר בשיטת רבי יהודה אמרה דאמר אימתי בזמן שהתחיל עד שלא הביא שליש ה] אבל אם התחיל עד שהביא שליש אסור אימר דשמעת ליה לרבי יהודה לבהמה לאדם מי שמעת ליה דאם כן הוו להו תלתא תנאי אלא כי אתא רב דימי אמר רבי מאיר בשיטת רבי עקיבא רבו אמר ו] (א) אף לאדם נמי לא הויא קצירה דתנן ח) המנמר ז] שדה ושייר בו קלחים לחים רבי עקיבא אומר פאה ח] לכל אחד ואחד וחכמים אומרים [ו] מאחד על הכל ואמר רב יהודה אמר שמואל לא חייב רבי עקיבא אלא במנמר לקליות אבל במנמר לאוצר לא איני והא כי אתא רבין אמר רבי יוחנן מחייב היה רבי עקיבא אף במנמר לאוצר

סבר

מתירין גמזיות של הקדש. בהגלה. ט] ענפים של חרוב ושקמה שהיו אומרים אבותינו לא הקדישו אלא קורות עיקר האילן ואלו נתיר גמזיות ו) וקא סברי אין מעילה בגידולין. ולהכי נקט חרוב ושקמה דסתמייהו לקורות קיימי: להאכיל נשר. פירות שתחת האילן שנשרו ורבנן גזרו שמא יעלה ויתלוש ה): ונותנים פאה לירק. ואין פאה נוהגת בו דכלל אמרו בפאה כל שהוא אוכל ונשמר ומכניסן לקיום ז) ואמרינן (שבת דף סח.) מכניסו לקיום למעוטי ירק וכי יהבי פאה מפקעי לה להך פאה ממעשר שלא כדין: מפסיקין לפאה. לתת שתי פאות: שלולית. מקום שמי גשמים שוללים ששם ח) ואם יש שם זריעה מכאן ומכאן נותן פאה לכל אחד ואחד דההיא שלולית מפסקא להו: ודרך היחיד. ארבע אמות: ודרך הרבים. ט"ז אמה: ושביל רבים או יחיד הקבוע בימות החמה ובימות הגשמים. י] אי לא קביע לא מפסיק דמקום צר הוא ולא חשוב: והבור. שדה בור שבין שתי זריעות וכן שדה ניר וזרע אחר שזרע עדשים בין שתי ערוגות של חטין: יא] וקוצר לשחת מפסיק. לתת פאה לכל אחד כשתגמר בישולו לקצור (ב): וחכ"א אין מפסיק. קוצר לשחת אלא א"כ חרש יב] מקום הקרחה והוה ליה שדה ניר אבל לא חרש לא דקוצר לשחת תחילת קצירה היא וכי גמר בישוליה וקצר ליה לכוליה שדה כגומר קצירתו דמי ופאה אחת על הכל: רבי מאיר. דלא חשיב קוצר לשחת קצירה בשיטת רבי שמעון יג] אמרה (ג): לאו שמעתא. דא"ר יוחנן רבי מאיר בשיטת רבי שמעון דמתני' אמרה: אכלה חגב. יד] לאמצע שדהו. דרך חגב לאכול מלמעלה דרך נמלה לקרסם קנה השבולת מלמטה: רבי מאיר. דאמר קוצר לשחת מפסיק בלא חרש הכל מודי: אי אמרת בשלמא מתניתין. דפאה דקתני טו] לשחת מפסיק לר"מ בלא הביא שליש דלאו קצירה היא וברייתא דחגב ונמלים דקתני חרש אין לא חרש לא משום דתחילת קצירה היא בשהביא שליש שפיר ולא כרבי שמעון סבירא ליה דאפילו בהביא שליש קאמר רבי שמעון דלשחת לאו קצירה היא: השתא ומה התם. דקתני קוצר לשחת מפסיק דאדם קא קצר ליה אמר ר"מ לאו קצירה היא: הכא. חגב ונמלים קצרי לה: לא כל שכן. דלא תיהוי קצירה: אלא ר"מ. דאמר לא הביא שליש לא הויא קצירה וכי הביא שליש הויא קצירה: בשיטת ר' יהודה. דמתני' אמרה: לאדם מי שמעת ליה. דאפילו לאדם כי לא הביא שליש לא תיהוי קצירה ור"מ אפילו בקוצר לאדם כגון שחת לקליות נמי אמר דקתני קוצר לשחת טז] ומפסיק ולא קתני קוצר לשחת לבהמה מפסיק: דאם כן. דאף לאדם נמי א"ר יהודה: הוו להו תלתא תנאי. במתני' תנא קמא אומר בהדיא לבהמה ואתא רבי יהודה למימר אימתי בזמן שהתחיל עד שלא הביא שליש ואפילו לאדם נמי שרי ורבי שמעון אומר אף יקצור לכתחילה יז] מאכיל לאדם משהביא שליש אם כן אתא רבי יהודה למלוק וקיימא לן בסנהדרין בפ' זה בורר (דף כה.) כל מקום ששנה ר' יהודה אימתי אינו אלא לפרש וכמה לחלוק: אף לאדם נמי לא הויא קצירה. עד שלא הביא שליש: המנמר. קוצר שורה ומניח שורה דהוי שדה מנומר: קלחים לחים. דלאי הוו גדלי כל צרכן דכ"ע פאה אחת על הכל דתחילת קצירה היא: ואמר רב יהודה כו' לקליות. דהיינו דומיא דשחת שלא הביאה שליש שקצרו לאדם דקליות לאדם נינהו ואפ"ה לר"ע לא הויא קצירה: לאוצר. שבישל כל צרכו ומלקט ע"מ לאכרו ולייסנו: אף במנמר לאוצר. ורבי מאיר בשהביא שליש אית ליה דקצירה היא כדקתני לעיל אכלה חגב וכו':

ר"מ

ומתירין גמזיות של הקדש. וא"ת ויחללו שוה מנה על שוה פרוטה דבזמן הזה שרי אפילו לכתחילה כדמוכח בסוף המקדיש שדהו (ערכין דף כט.) וי"ל דאפרוס בקונס וכן יש לפרש מסותא דשניס אוחזין (ב"מ דף ו:) אי נמי דוקא בעלים הוא דיכול לפדות שוה מנה על שוה פרוטה דאין סברא שיוכל כל אחד לפדות הקדש חבירו שוה מנה על שוה פרוטה ויקחנו לעצמו: ונותנין פאה לירק ומיחו בידם חכמים. לפי שהיו מפקיעין הפאה ממעשר כדפירש בקונט' וא"ת והא כיון דהוי הפקר פטור ממה נפשך וי"ל דהתנן (פאה פ"ו מ"א) ב"ה אומרים עד שיהיה הפקר בין לעניים בין לעשירים כשמיטה ואפי' לב"ש דאמרי הפקר לעניים הוי הפקר הכא הפקר בטעות הוא ופאה דפטור לב"ה כדדרשינן בספרי ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך יצא זה שיש לו חלק ונחלה עמך: הנחל והשלולית. משנה זו במסכת פאה פרק שני ומפרש בירושלמי בגמרא שלולית כל שהיא מושכת נחל אע"פ שאינו מושך ופריך התם מכיון דתנינן דרך היחיד דרך הרבים מה צריכא אלא למימר לך אפילו דרך הרבים אינו מפסיק לאילן אלא גדר פירוש דקתני בתר הך בבא הכל מפסיק לזרעים ואינו מפסיק לאילן אלא גדר והדר פריך מכיון דתנינן שביל הרבים ושביל ט] היחיד מה צורכה ונראה דגרסינן איפכא דזו אינה קושיא דהא איצטריך לאשמועינן דאפילו שביל היחיד מפסיק אבל איפכא פריך שפיר דכיון דתנא שביל היחיד שביל הרבים מה צריכא דאי משום אילן דסיפא אפי' דרך הרבים לא מפסיק ומשני להוציא הקבוע בימות החמה ואינו קבוע בימות הגשמים יח]: דרך הרבים ודרך היחיד. בסוף המוכר פירות (ב"ב ק:) תניא דרך היחיד ד' אמות דרך הרבים ט"ז אמה דרך מעיר לעיר שמנה אמות דרך עירי מקלט שלשים ושנים אמות: אלא אי אמרת אידי ואידי בהבאת שליש כו'. ואם תאמר ולימא מתני' בהבאת שליש וברייתא בתבואה העומדת ליקצר ויש לומר דהתם אפי' חרש לא מהני א"כ אהא לא הוה צריך לאשמועינן דבעי חרש א"כ אין לחלק בין הביא שליש לעומדת ליקצר: אימור דשמעת ליה לרבי יהודה לבהמה לאדם מי שמעת ליה. בפרק כל שעה (פסחים דף כג.) גבי לא תאכלו אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה משמע ופריך והרי חדש דרחמנא אמר לא תאכלו ותנן קוצר לשחת ומאכיל לבהמה ופי' שם בקונטרס קוצר לשחת להאכיל לאדם ומאכיל לבהמה מטין גמורין והקשה ה"ר יעקב דאורליינ"ש דהכא משמע בהדיא דלבהמה איירי וכולה חדא מילתא קתני יט] והא דדייק התם מהכא דשרי אסיפא סמיך דקאמר רבי יהודה אימתי בזמן שהתחיל עד שלא הביא שליש אלמא שרי אפילו משהביאה שליש: לאדם מי שמעת ליה. הא דלא פריך כה"ג לעיל דקאמר ר"מ בשיטת ר"ש דאימר דשמעת ליה לר"ש לבהמה לאדם מי שמעת ליה משום דהכא לא פריך אלא מכח דא"כ הוי להו תלתא תנאי: במנמר לקליות. היינו לא הביאה שליש דהא לר"מ בלא הביא שליש איירי כדאמרן לעיל ומנמר לאוצר היינו הביאה שליש:

סבר

מסורת הש"ס

א) [ב"ב נה. פאה פ"ב מ"א. ב"ק פא.], ב) תוספתא דפאה פ"ק ה"י, ג) נ"ל דלאדם. ד"ק, ד) פאה פ"ג מ"ב, ה) [פסחים נו:], ו) [מעילה כ:], ז) [פאה פ"א מ"ד], ח) [ב"ק פא.], ט) [נ"ל שבילן].

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' דאף לאדם נמי: (ב) רש"י ד"ה וקוצר לשחת וכו' לקצור את שדות השעוראות מב' הצדדים הס"ד: (ג) ד"ה ר' מאיר וכו' בשיטת ר' שמעון דמתניתין אמרה לאו שמעתא הס"ד ותיבות דא"ר יוחנן ר' מאיר בשיטת ר' שמעון דמתניתין אמרה נמחק:

◆

מוסף רש"י

ונותנין פאה לירק. והוא פטור מן הפאה כדמפרש בגמרא ומיחו בידן. משום דקא מפקעי ליה ממעשר שהרי עניים אוכלין אותה פיאה בטיבלה דסבורין שהיא פיאה גמורה, ולקט שכחה ופיאה פטורין מן המעשר משום דהפקר נינהו (פסחים נו.). אלא סמי מכאן קצירה. וקוצרין לא גרסינן דהא היתר גמור הוא דקיימא לן במנחות וכו' דתנן (שם סה.) אין מביאין סולת למנחה לא מבית השלחין ולא מבית העמק וכו', ולהכי ליכא בזירה לעומר דלאו מנחתו באה ממנו דבעינן משבח ארץ ישראל דילפינן התם ג"ש ארץ ארץ (שם שם:). ואלו מפסיקין לפיאה. להניח פיאה בכל אחת הנחל. כגון נחל איתן אשר לא יעבד בו ולא יזרע, קרקע קשה מלא צרורות ואבנים שאין ראוי לזריעה והשלולית. קטנות מי גשמים כהכתם לאין לדרך (ב"ק דף פא.) מאי שלולית, אמר רב יהודה אמר שמואל מקום שמי גשמים שוללין שם. רבי ביבי א"ר יוחנן אמת המים המחזקת שלא לאגפיה דרך הרבים. ט"ז אמה רוחב דרך היחיד ד' אמות ולא זו אף זו קתני שביל הרבים. שהולכין שם רבים ברגליהן אבל דרך הרבים מקום הלוך העגלות והסוסים וטולה לא זו אף זו קתני הקבוע בין בימות החמה. ואפילו בימות הגשמים שאין רגילים להלך בקעה מהלכין שם שאין חרישה תריעה לשם (רשב"ם ב"ב נה:).

◆

שיטה מקובצת

א] אלא סמי מכאן קצירה. דודאי קצירה ברצון חכמים היא משמע דקצירה מותרת לכ"ע והקשה רש"י אע"ג דאמר ר"מ לעיל מוצאין שוקי ירושלם כו' שאני התם דמרבה במלאכות בטחינה ובהרקדה ואיכא למיגזר דלמא אתי למיכל מיניה א"נ שאני הכא דמשום פסידא התירו דהא קמן דאסרו גדישה משום דלא פסידא לאשהויי מיהו דר"י אדר"י קשיא דהכא אמרינן דאגדישה מיחו ולעיל אמר ברצון חכמים היו עושין ולא גזר דלמא אתי למיכל מיניה וי"ל דלעשר [שוקי] ירושלים בפירות התירו דהוי כמו פסידא וא"ת היכי פריך לעיל מעיסה אחמץ דגזר דלמא אתי למיכל מיניה דלמא שאני הכא משום עישור ירושלים דהוי כמו פסידא וי"ל בחמץ נמי כיון דאיכא למיגזר דלמא אתי למיכל מינה אין א) לך הפסד גדול מזה ומשום הכי פריך מינה: ב] תיבות אלמא נמחק: ג] בשהביא שליש שפיר: ד] דקצירה דאדם: ה] תיבות אבל אם התחיל עד שהביא שליש אסור נמחק: ו] אמר דאמר: ז] המנמר מקצת שדהו: ח] פאה מכל ואות ל' נמחק: ט] בהנאה היו מתירין ענפים:

י] הגשמים ואי: יא] וקוצר לשחת אם קצר לשחת את אמצע שדהו ועשה קרחת בינתים מפסיק: יב] חרש את מקום: יג] ר' שמעון דמתני': יד] חגב באמצע: טו] דקתני קוצר: טז] לשחת מפסיק: יז] לכתחילה ומאכיל: יח] הגשמים כלומר דאף בשביל הרבים בעינן קבוע בימות החמה ובימות הגשמים: יט] קתני ו"ל דהא:

א) אולי דיש כאן איזו ט"ס וצריך תקון וצ"ע.

א) נראה דל"ל דלהוי אתחלתא דקצירה דהאי שדה לחייבה בפאה אחת דהא לאו לצורך אדם נקצרה אלא לצורך בהמה וכו'.